

andando a terra

A PEQUENA E SINXELA HISTORIA DO TIO VALENTÍN

Os Hortas son unha familia de atregos — á que pertence este servidor — asentados en Outeiro de Rei da Terra Chá, polo menos dende o século XVI, según cantan, cunha voz un pouco cascada, uso e, vellos documentos.

Un dos Hortas, irmán do meu abó, que se chamaba Ramón, foi contrateista. O señor Ramón de Hortas fixo algunha das esquadras provinciais da Cruzá, principalmente pola banda de Río de Arousa. Por eso, llénameño, óma familiar o nome de moitos vellos caciques coruñeses. E tamén o nome de moitos persoaxes e inauso peracaxiños que naceron, viviron ou actuaron nunha ou na outra banda do Río de Arousa. Entre eles lembro aíquí os nomes de Vitorro, Loxa, os Bañer, o xerifal Castelleo, Valle-Inclán, os Cambá, García Martí ou o famoso abogado criminalista Xerardo do Val, que ora de Noia, e cuxo apelido escriben coa ortografía do-
trupada: Doval.

O caso é que este servidor,

no vraú, nos anos da súa nenez, frecuentaba Cospón, parroquia do axuntamento do Bolro, na que cesara o señor Ramón de Hortas arquero casa da seu, e que era meu tío-abó. Deste época lembro as miñas rubidas ó Monte de San Roque, punto estratéxico do que se ollá toda a ría aousán; o pequeno peirao de Cabo de Cruz, onde embarcaba nas miñas prevas fuxidas a Vilagarcía; as excursións en bicicleta a Noia; a voz das pescantiñas rianxeiras na subasta do paixe, que se escoltaba dende a praia de Cospón. As inolvidables tomas do San Ramón de Baalo ou do Guadalupe en Rianxo. E as fermosísimas paisaxes de Cospón, malormente o Campo de San Roque, onde se ergue un cruceiro que recoñeu Castelleo nas súas **Cruces de pedra na Galiza**. E Valmaior.

Das xontes de Cospón gardo unha lembranza imprecisa e esvaída. Hai xa moitos anos que non paréi aí. Na casa do meu tío abó señor Ramón de Hortas, sentíame falar moito do tío Valentín, ó que eu non chegué a coñecer.

O tío Valentín era nativo do

Cospón, cuñado do meu tío-abó, o señor Ramón de Hortas, irmán da tía Eumalia, que era a muller do meu tío Castelleo, cando iba por Cospón, botaba grandes parrafadas co tío Valentín e, nunha ocasión, polo Antroído, o propio Castelleo d'ibuxón, nun cartón, unhos antepiños xigantescos que lo buxeron a unha voda, propiedade do tío Valentín, cos que saíron por Cospón adiante a corer o Antroído.

O tío Valentín estívora en Compostela a estudar prás cregos. Sendo xa moeste, pregóu un día no que plentú os seus estudos e aparecéu por Cospón. Seu pai, non sabendo qué facer con él, decidiu embarcalo prás Américas. E ría dito nin feito. Mercoule un pasaxe, non só aí pra Cuba ou pra Buenos Aires, levouno a Vilagarcía e alí o metéu nun barco, rumbo a América. Mais cal non sería a sorpresa do pai cando, ós poucos días, o tío Valentín aparecéu novamente en Cospón. O que acontecera fora sinxelamente que o tío Valentín desembarcara en Vigo un día o barco fixora escala. E no canto de seguir pra América, decidiu voltar prós aídos natales. A

aventura emigrante do tío Valentín començara en Vilagarcía e rematara en Vigo.

Seu pai, non sabendo qué facer con aquel fillo, mentras tomaba unha determinación, porchérono nunha casa valéira que tiña dentro lugar da parroquia chamado Valmaior. Tan careado estaba que non quería ollalo e mandáballe a comida por un criado, o cuxa lectura partía as curdas do corazón. Mala desfaite que semellaba mentira que tivera o fillo como un criminoso e que, ademais se privara de liberdade, facélla pasar unha fama arrepiante. En vista de tales razóns seu pai mandóu que lo doblaran a ración. Os poucos días o pai foi ver o fillo. A sorpresa que lavou foi maiorcula. O tío Valentín non estaba solo. Xantárasello unha compañeira. Era unha esmoileira que iba de camiño e que decidiu quedarse na casa de Valmaior facendo as sorduras — e quén sabe si tamén as saudades — do tío Valentín.

O tío Valentín rematou por facerse mestre de escola. Dóronlle plaza en Louzama, onde hai unhas minas e porto da pa-

roquia de Fruime. Fruime traínos as lembranzas dos seus cregos-poetas, principalmente de D. Diego-António Cernadas de Castro, o máis importante poeta galego do século XVIII e un dos precursores do noso «Rexurdimento literario».

Na derradeira época da súa vida o tío Valentín paseaba os seus xa moitos anos — pois morréu moí vello — e as súas melancolías co o seu Cospón natal ó longo da estrada — da un ca estrada — cuxo xungue a Cospón do mundo ou contemplando as ondas mansas ou alborzadas do mar de Arousa, o mar dos solporres que dixo un poeta.

E, ju que son as oxusas do mundo e as voltas que dá a vida, o tío Valentín, xa xubilado, rematou por compoñer un tratado pra persinarse — tña a toima de que caso ningún sobra facer como é cedido e sinal do cruz — e compoñenco másimas morales, algunhas en verso, pra guía da xuventude. Pra que a xuventude non seguira o perverso camiño da súa segura perdición.

Escusado é decir que as obras relixioso-morales do tío Valentín quedaron inéditas.

Por M. HORTAS VILANOVA